

Antea Group Archeologie 2015/124

Adviesdocument bestemmingsplan Wateringse
Veld vijf restlocaties, gemeente Den Haag.

projectnr. 405215.01
revisie 03
25 februari 2016

auteur

M. Arkema

Opdrachtgever

BDP Ontwikkeling B.V. Regio Zuid-West
Postbus 75
2600 AB Delft

Dhr. A. van Paassen
Oostvoornelaan 10
2554 BH Den Haag

datum vrijgave

10-09-2015
15-10-2015
04-02-2016
25-02-2016

beschrijving revisie 03

Concept
Definitief
Aanpassing revisie 2
Aanpassing revisie 3

goedkeuring

H.J.L.C.
Koopmanschap

vrijgave

S. Hammink

Colofon

Titel: Antea Group Archeologie 2015/124.
Adviesdocument bestemmingsplan Wateringse Veld vijf restlocaties, gemeente Den Haag.
Auteur: M. Arkema

ISSN: 1570-6273

© Antea Nederland B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Disclaimer

Antea Group aanvaardt op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.

	Inhoud	Blz.
	Administratieve gegevens	4
1	Inleiding	5
2	Beschrijving vijf restlocaties	6
2.1	Begrenzing onderzoeks- en plangebied	6
2.2	Archeologisch beleid	7
2.3	Stand van zaken per locatie.....	8
3	Conclusies en advies.....	13
	Literatuur en geraadpleegde bronnen	14

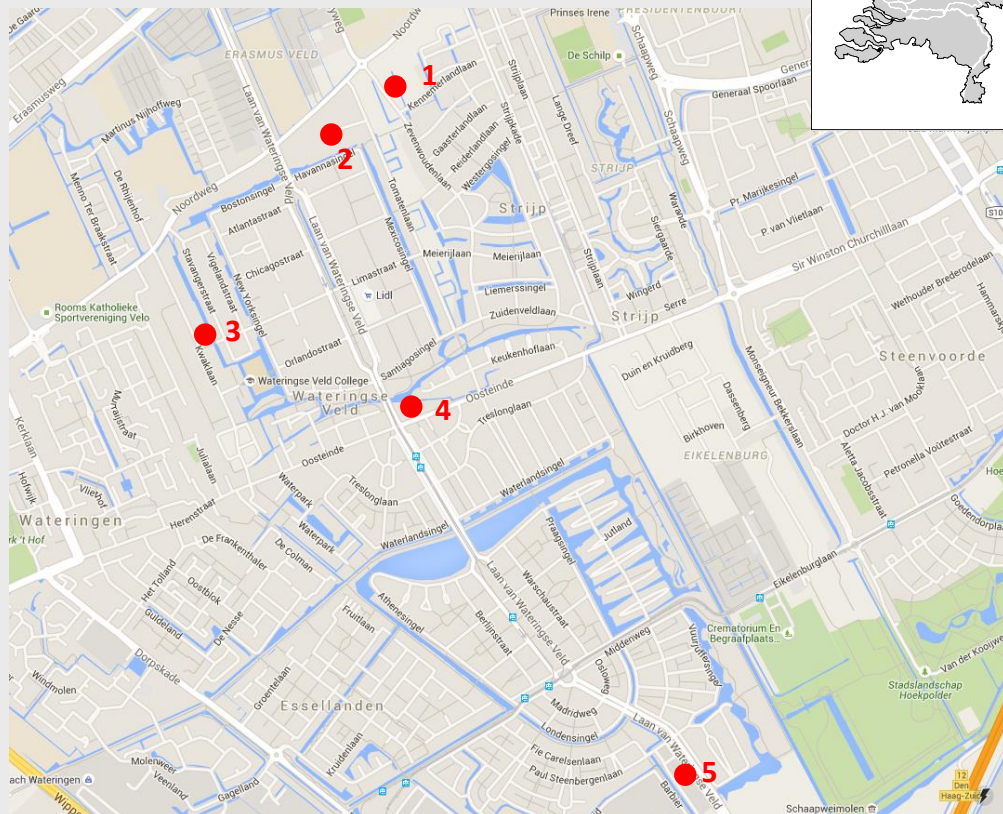
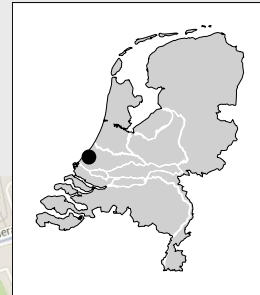
Administratieve gegevens

AG Projectnummer 405215.01
Provincie Zuid-Holland
Gemeente 's-Gravenhage
Plaats Den Haag
Toponiem Wateringseveld

Opdrachtgever BDP Ontwikkeling B.V. Regio Zuid-West en Dhr. A. van Paassen (Den Haag)
Uitvoerder Antea Group
Datum uitvoering september 2015
Projectteam H.J.L.C. Koopmanschap (projectleider en senior-KNA-archeoloog)
M. Arkema (KNA-archeoloog)

Bevoegd gezag Gemeente Den Haag

Beheer documentatie Antea Group
Vondstdepot Niet van toepassing

Afbeelding 1. Locatie plangebieden Wateringse Veld Den Haag, 1 – Locatie Overvecht, 2 – Locatie Noordhof, 3- Locatie Kwaklaan, 4 – Locatie Oosteinde C en D, 5- Locatie Guide van Dethstraat.
(Topografische Kaart 1:25.000 (niet op schaal), © Topografische Dienst Kadaster, Emmen)

1 Inleiding

De gemeente Den Haag gaat medio oktober 2015 het bestemmingsplan Wateringse Veld-Noord opstellen. In dit bestemmingsplan, dat conserverend van aard is, worden vijf restlocaties opgenomen die op dit moment nog niet ontwikkeld zijn.

Voor deze locaties dient BPD ontwikkeling B.V. Regio Zuid-West de omgevingsonderzoeken aanleveren. Een van de omgevingsonderzoeken betreft archeologie. Hiervoor heeft Antea Group in september 2015 voor de vijf locaties onderzocht of en welke archeologisch onderzoeken uitgevoerd moeten worden. In februari 2016 is naar aanleiding van een uitbreiding van de locatie Noordhof een aangepaste versie van het rapport opgesteld.

Voor dit adviesdocument is gebruik gemaakt van beschikbare informatie uit Archis (het informatiesysteem voor archeologie) en EASY / DANS.¹ Tevens is contact opgenomen met de afdeling archeologie van de gemeente Den Haag (mevr. C. Bakker, mevr. M. Alkemade) voor relevante informatie over de deelgebieden. De gemeente Den Haag heeft in een mail op 12 oktober 2015 relevante informatie voor de vijf deelgebieden aangeleverd. Deze informatie is verwerkt in dit rapport.²

In februari 2016 is het rapport aangepast naar aanleiding van de uitbreiding van het plangebied Noordhof. Over dit plangebied en de aanpassing is overleg geweest met de gemeente Den Haag (mevr. A. Meering).

¹ Op dit moment functioneert Archis3 nog niet volledig, hierdoor kan relevante actuele informatie niet beschikbaar zijn.

² Mail van 12 oktober 2015 gemeente Den Haag (contactpersoon mevr. A. Meering).

2 Beschrijving vijf restlocaties

2.1 Begrenzing onderzoeks- en plangebied

Voor het opnemen van vijf locaties, die nog niet eerder in het kader van de voorgenomen ontwikkeling zijn onderzocht, in het bestemmingsplan Wateringse Veld Noord dient onder andere een archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het gaat om de hierna volgende vijf locaties. Voor de ligging van deze locaties zie

Afbeelding 2:

Overvecht (1)

Dit plangebied ligt ten oosten van de Zevenwoudenlaan en ten noorden van de Kennemerlaan. De locatie ligt ten westen van het tuincentrum. Het plangebied beslaat circa 2.700 m².

Noordhof (2)

Ten westen van de locatie Overvecht ligt locatie Noordhof. Deze locatie ligt tussen de Noordlaan en de Havannasingel aan de andere zijde van het water. Het plangebied beslaat circa 1,9 ha.

Oosteinde C en D (3)

Deze restlocatie bestaat uit twee plangebieden, te weten Oosteinde 70/70A (locatie D) en Oosteinde 70D (locatie C). De twee locaties liggen ten noorden van het Oosteinde en ten zuiden van het water. Ten oosten van locatie C ligt de Laan van Wateringseveld. Beide plangebied beslaan elk circa 1.000 m².

Kwaklaan(4)

Dit plangebied ligt ten oosten van de Kwaklaan. De Arendalweg scheidt het plangebied in een noordelijk en zuidelijk deel. In totaal beslaat het plangebied circa 4.800 m².

Guido van Dethstraat (5)

Deze locatie ligt ten oosten van de Guido van Dethstraat en ten westen van de Laan van Wateringse Veld. Het plangebied beslaat circa 2500 m².

Afbeelding 2: Luchtfoto met de eerste vier restlocaties ter hoogte van Wateringse Veld, gemeente Den Haag.

Afbeelding 3: Restlocatie Guido van Dethstraat in Wateringse Veld, gemeente Den Haag.

Huidig en toekomstig gebruik

Op dit moment liggen alle plangebied braak en komen in aanmerking voor verdere ontwikkeling. Voor deze ontwikkeling worden bodemwerkzaamheden uitgevoerd waardoor eventueel aanwezige archeologische resten verstoord kunnen worden.

2.2 Archeologisch beleid

De gemeente Den Haag beschikt over een parapluplan voor archeologie.³ Deze parapluperziening heeft betrekking op gebieden met een vastgestelde archeologische waarde of archeologische verwachting. Deze gebieden liggen verspreid over het grondgebied van de gemeente Den Haag. De parapluperziening bestaat uit de volgende gebieden:

- vastgestelde archeologisch waardevolle gebieden (Waarde I);
- gebieden met hoge verwachting dat er archeologische resten aanwezig zijn (Waarde II)

Voor de vijf hier onderzochte locaties geldt dat zij in de zone met een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische resten liggen, met uitzondering van de locatie aan de Guido van Dethstraat. Dat betekent voor vier locaties dat bij bodemingrepen dieper dan 0,5 onder maaiveld en groter dan 50 m² een archeologisch onderzoek met plaatsvinden. Voor de meeste locaties zijn reeds archeologische (voor)onderzoeken uitgevoerd. In hoeverre verder archeologisch onderzoek noodzakelijk is, wordt hieronder per locatie beschreven (paragraaf 2.3). Voor de locatie Guido van Dethstraat is geen verder archeologisch veldonderzoek noodzakelijk.

2.3 Stand van zaken per locatie

Alle locaties zijn opgenomen in een gebiedsdekkend bureauonderzoek dat in 1994 is uitgevoerd.⁴ De locaties Noordhof, Kwaklaan, Oosteinde en Overvecht zijn ook recent gepubliceerd in de overzichtspublicatie van het onderzoek in het Wateringse Veld.⁵

Overvecht (1)

In de directe omgeving van het terrein Overvecht zijn resten uit de prehistorie, Romeinse tijd en middeleeuwen in de bodem aanwezig (onder andere Boezemland). Naar aanleiding hiervan heeft het bevoegd gezag besloten een inventariserend veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven uit te laten voeren, om zo de archeologische waarde van het terrein te bepalen. Het proefsleuvenonderzoek werd in februari 2012 uitgevoerd. Op basis van de resultaten uit dat onderzoek is besloten dat definitief onderzoek (DO) aan de orde was om de behoudenswaardige resten ex situ te behouden. Tijdens de opgraving in 2014 zijn sporen uit de prehistorie, Romeinse tijd en middeleeuwen aangetroffen (zie Afbeelding 4).⁶ Uit het neolithicum is een fragment vuursteen aangetroffen. De Romeinse resten kunnen tot een erf uit de tweede eeuw na Chr. worden gerekend. Er zijn sporen van een gebouwplattegrond aangetroffen en erfgreppels. Verder is een vroegmiddeleeuwse scherf (Badorf aardwerk) aangetroffen, hoewel uit deze periode weinig bekend is rondom het plangebied. Uit de late middeleeuwen zijn greppels en kuilen aangetroffen, waarschijnlijk onderdeel van een boerenerf, dat zich op enige afstand richting het noorden bevond. Het plangebied Overvecht is geheel opgegraven en gedocumenteerd. Het is door het bevoegd gezag vrijgegeven voor ontwikkeling.

³ Zie <http://www.denhaag.nl/home/bewoners/stadsdelen-en-wijken/escamp/to/Archeologie-10.htm>

⁴ Visscher 1994.

⁵ Siemons en Bulten 2014.

⁶ Van Zoelingen 2014.

 Onderzoeksgebied

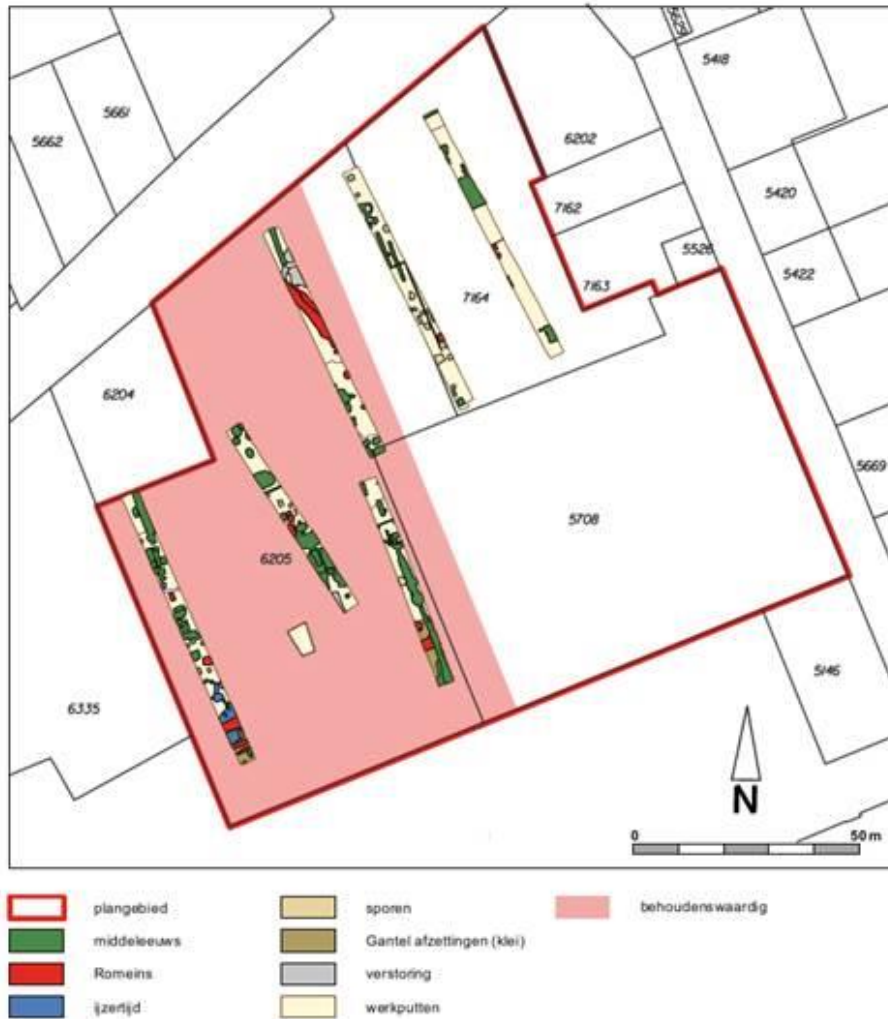
Afbeelding 4: Ligging plangebied Overvecht (Zevenwoudenlaan) waar de opgraving is uitgevoerd (bron: Van Zoolingen 2014).

Noordhof (2)

Al vanaf 2001 is op deze locatie archeologisch onderzoek uitgevoerd. In het zuidwestelijk deel zijn bij zowel booronderzoek als de begeleiding van de ontmanteling van een waterreservoir bewoningsniveaus uit de ijzertijd, Romeinse tijd en middeleeuwen gelokaliseerd. In 2006 is in het zuidoostelijke deel van de Noordhof aanvullend vooronderzoek (proefsleuven) uitgevoerd, gevolgd door een opgraving, waarbij sporen uit dezelfde perioden werden onderzocht. Na de opgraving is het zuidoostelijke terrein vrijgegeven.

In het overige deel van het terrein is in 2009 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd.⁷ In het westelijk deel is aardewerk aangetroffen dat wijst op zoutwinning in de ijzertijd (datering 600 voor Chr.). Het is tot nu toe de enige vindplaats uit de vroege ijzertijd in Nederland, waarvan is vastgesteld dat op grootschalige wijze zoutwinning heeft plaatsgevonden. Verder zijn er sporen uit de Romeinse tijd en middeleeuwen aangetroffen (met name ontginningsloten). De aard, de gaafheid en conservering van de aangetroffen resten maken dat de vindplaats behoudenswaardig is. De aangetroffen sporen in het noordoostelijke deel van het gebied werden niet als behoudenswaardig aangemerkt. Dit deel van het terrein werd vrijgegeven. Uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat in het noordwestelijk deel van het plangebied behoudenswaardige archeologische resten in de bodem aanwezig zijn (zie Afbeelding 5).

⁷ Bulten 2009.

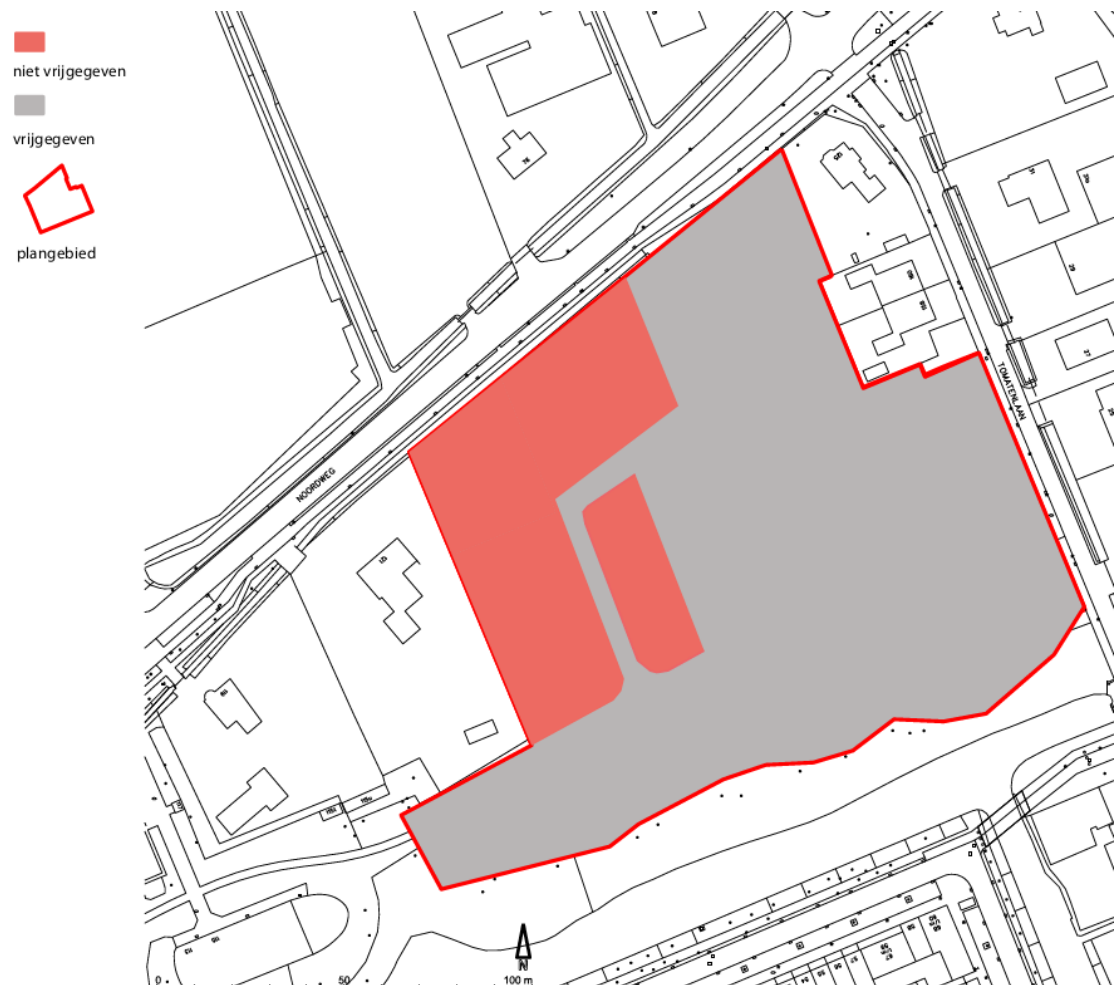

Afbeelding 5: Overzicht van het proefsleuvenonderzoek aan de Noordhof met in rood de zone die als behoudenswaardig is aangemerkt (zie Bulten 2009).

Volgend op het proefsleuvenonderzoek in 2009 heeft er in 2013 een definitief onderzoek plaatsgevonden in het zuidwestelijke deel van de Noordhof. Zoals verwacht heeft dit onderzoek bewoningssporen uit de ijzertijd, Romeinse tijd en middeleeuwen opgeleverd, inzicht in de datering van de Gantelafzettingen in het gebied en gegevens over mogelijke neolithische bewoningsniveaus.⁸

Op basis van de uitgevoerde onderzoeken is het terrein Noordhof deels door het bevoegd gezag vrijgegeven voor verdere ontwikkeling. Op Afbeelding 6 is aangegeven welke delen zijn vrijgegeven en voor welke delen een dubbelbestemming in het bestemmingsplan noodzakelijk is.

⁸ Bulten 2014.
10 van 15

Afbeelding 6: Overzicht plangebied Noordhof te Den Haag met in grijs vrijgegeven en in rood de delen van het plangebied waar een dubbelbestemming opgenomen dient te worden (kaartje gemeente Den Haag).

Oosteinde C en D (3)

Op de locatie Oosteinde C is ter plaatse van de huidige Laan van Wateringse Veld in 2002 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd waarbij resten uit de Romeinse tijd en late middeleeuwen zijn opgegraven. Naar aanleiding van dit onderzoek is in 2012 een opgraving binnen het plangebied uitgevoerd.⁹ Er ligt hier een vindplaats (nummer 139 op de AWVK). Hierbij zijn resten van de Romeinse weg aangetroffen. Eveneens is een zone met graven ten noorden van de weg aangetroffen (kringgreppel). Daarnaast zijn sporen van een boerenerf uit de late middeleeuwen / nieuwe tijd aangetroffen. Voor de locatie geldt dat het deel dat is opgegraven is vrijgegeven. De zones die niet zijn opgegraven hebben nog steeds een hoge archeologische verwachting voor sporen uit de Romeinse tijd en middeleeuwen. Wanneer in deze zones bodemingrepen plaatsvinden, dient archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd (Afbeelding 7).

⁹ Van Baardewijk 2015.

Afbeelding 7: Locatie Oosteinde C ten oosten van Laan van Wateringse Veld. In groen het vrijgegeven deel, voor alle bodemingrepen buiten het groene vlak (dieper dan 0,5 m en groter dan 50 m²) dient archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd.

De locatie Oosteinde D is in 2012 eveneens archeologisch onderzocht door de afdeling archeologie Dienst Stadsbeheer van de gemeente Den Haag.¹⁰ Tijdens het onderzoek zijn sporen van sloten, kuilen en ploegsporen aangetroffen. De sporen kunnen waarschijnlijk in verband worden gebracht met de laatmiddeleeuwse ontginning en een buitenplaats die in de buurt van de onderzoekslocatie heeft gelegen. Tevens zijn er vondsten aangetroffen daterend uit de veertiende tot achttiende eeuw. Er zijn geen Romeinse resten aangetroffen. Met dit onderzoek is het plangebied afdoende onderzocht en er is geadviseerd geen vervolgonderzoek meer uit te voeren. Het bevoegd gezag (gemeente Den Haag) heeft met dit advies ingestemd.¹¹

Kwaklaan(4)

Aan de Kwaklaan is eveneens archeologisch onderzoek uitgevoerd (Afbeelding 8). Naar aanleiding van een bureauonderzoek heeft er destijds een proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden.¹² Het archeologische onderzoek heeft sporen en vondsten van een nederzetting opgeleverd die gedateerd worden in de Romeinse tijd (eind eerste eeuw tot en met derde eeuw na Chr.). Er zijn sporen van boerderijen, bijgebouwen, erven en greppelsystemen aangetroffen. Tevens is een graf uit de Romeinse tijd aangetroffen. Naar aanleiding hiervan is op het terrein in 2006 een definitief onderzoek (opgraving) uitgevoerd, dat meerdere huisplattegronden, graven, greppels en kuilen aan het licht bracht, behorend bij de Romeinse nederzetting die ten oosten van de Kwaklaan en in Wateringen werd gevonden (Hoge Veld, vindplaats 136).¹³

Het onderzochte gebied aan de Kwaklaan is na de opgraving vrijgegeven door het bevoegd gezag.

¹⁰ Van Baardewijk, 2012

¹¹ Memo Dienst Stadsbeheer dd 1 september 2011.

¹² Siemons 2006.

¹³ Siemons en Lanzing 2009.

Afbeelding 8: Locatie inventariserend veldonderzoek – opgraving KWA06 aan de Kwaklaan (bron: afbeelding 1.2 in Siemons en Lanzing 2009).

Guido van Dethstraat (5)

Hier is geen archeologisch onderzoek noodzakelijk, het gebied valt buiten een zone met archeologische waarde of verwachting op de beleidskaart.

3 Conclusies en advies

Zoals uit bovenstaande blijkt heeft op vier locaties archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

Op de locaties Overvecht en Oosteinde D is afdoende archeologisch onderzoek uitgevoerd, waarbij alle behoudenswaardige archeologische sporen zijn onderzocht. Het bevoegd gezag (gemeente Den Haag) heeft deze plangebieden vrijgegeven, er is geen verder archeologisch onderzoek noodzakelijk. Het plangebied aan de Guido van Dethstraat heeft geen archeologische waarde of verwachting op de beleidskaart. Ons advies is om voor deze locaties geen dubbelbestemming in het bestemmingsplan op te nemen. De archeologische onderzoeksrapporten van de locaties kunnen voor de omgevingsonderzoeken worden overlegd aan de gemeente. Zoals aangegeven in de inleiding wordt per nieuw bestemmingsplan door het bevoegd gezag (afdeling Archeologie) bekeken of en hoe nieuwverworven archeologische kennis over het bodemarchief wordt verwerkt (en of dus tussentijds wordt afgeweken van de AWVK).

In het plangebied Noordhof zijn proefsleuven en een opgraving uitgevoerd. Het merendeel van het plangebied is afdoende onderzocht, met uitzondering van het noordwestelijk deel van het plangebied. Op basis van het proefsleuvenonderzoek blijkt dat hier behoudenswaardige archeologische resten in de bodem aanwezig zijn. Voor dit deel dient een dubbelbestemming archeologie in het bestemmingsplan te worden opgenomen. Wanneer er graafwerkzaamheden plaatsvinden dient een archeologisch vervolgonderzoek te worden uitgevoerd.

Voor de locatie Oosteinde C is archeologisch onderzoek uitgevoerd in de vorm van een opgraving, maar mogelijk vallen delen van dit plangebied buiten de zone die is vrijgegeven na onderzoek. Dat betekent dat de zones binnen het plangebied die niet zijn opgegraven nog steeds een hoge archeologische verwachting hebben voor met name sporen uit de Romeinse tijd en middeleeuwen. Wanneer in de niet-onderzochte zones bodemingrepen plaatsvinden, dient archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Dat betekent dat voor de ontwikkeling van deze plangebieden, in overleg met de gemeente Den Haag, een archeologisch vervolgonderzoek uitgevoerd dient te worden.

Wanneer de archeologische onderzoeken worden uitgevoerd vóór de definitieve vaststelling van het bestemmingsplan, hoeft voor deze twee plangebieden geen dubbelbestemming meer te worden opgenomen. Een andere optie is dat in deze dubbelbestemming wel wordt opgenomen, en dat deze moet worden voorzien van een wijzigingsbevoegdheid op basis van een goedgekeurd archeologisch rapport van de betreffende opgraving(en).

Antea Group
Oosterhout 25 februari 2016

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Baardewijk, van D.J., e.a., 2015: *Oosteinde-Laan van Wateringse Veld, Den Haag. Definitief archeologisch onderzoek*, Haagse Archeologische Rapportage nummer 1501, Den Haag.

Baardewijk, D.J., van, 2012: *Oosteinde 7-/70A, Den Haag. Inventariserend veldonderzoek-proefsleuven*, (Haagse Archeologische Rapportage nummer 1214), Den Haag.

Bulten, E.E.B., 2009: *Inventariserend Veldonderzoek-proefsleuven op de Noordhof in het Wateringse Veld, Gemeente Den Haag* (rapportnummer 0924), Den Haag.

Bulten, E.E.B., 2014: *Noordhof, gemeente Den Haag. Sporen en vondstmateriaal uit de prehistorie, Romeinse tijd en middeleeuwen*. (Rapport 1411). Den Haag.

Siemons, H., 2006: *Archeologisch onderzoek in het Wateringse Veld. Inventariserend Veldonderzoekproefsleuven aan de Kwaklaan*, rapportnummer 0615, Den Haag.

Siemons H., en E.E.B. Bulten (red.), 2014: *Archeologie in het Wateringse Veld, gemeente Den Haag. Van steentijd tot nieuwe tijd*, (Haagse Oudheidkundige Publicaties 17). Den Haag.

Siemons, H., J.J.Lanzing, 2009: *Bewoningssporen uit de Romeinse tijd in het Wateringse Veld, Den Haag*, (Haagse Oudheidkundige Publicaties 11), Den Haag.

Zoolingen, R.J. van, 2014: *Zevenwoudenlaan, gemeente Den Haag. Archeologisch onderzoek naar sporen van bewoning uit de prehistorie, Romeinse tijd en middeleeuwen*, (Haagse Archeologische Rapportage nummer 1404), Den Haag.

Visscher, H.C.J., 1994: *Archeologisch onderzoek in Wateringen. Deel I: het vooronderzoek* (RAAP-notitie 72).

Internet

<http://www.denhaag.nl/home/bewoners/stadsdelen-en-wijken/escamp/to/Archeologie-10.htm>